

Άντον Τσέχωφ

«Ο Βάνκας»

► Θέμα:

Οι τραγικές συνθήκες ζωής ενός μικρού βιοπαλαιστή στα τέλη του 19ου αιώνα στη Ρωσία.

► Βασική ιδέα:

Η εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας - η παιδική βιοπάλη.

► Ενότητες - Πλαγιότιτλοι:

- 1η ενότητα: «Ο Βάνκας Ζούκοφ... απόμεινες»: Ο Βάνκας και το γράμμα στον παππού του.
- 2η ενότητα: «Ο Βάνκας κοίταξε... για τις γιορτές...»: Ο Βάνκας και το όραμα του παππού του.
- 3η ενότητα: «Ο Βάνκας αναστέναξε... αγαπημένε μου παππού έλα»: Η πραγματικότητα του Βάνκα και η αγωνία του να ξεφύγει από αυτή.
- 4η ενότητα: «Ο Βάνκας δίπλωσε... την ουρά του»: Η αποστολή του γράμματος.

► Χαρακτηρισμός προσώπων:

1. Ο Βάνκας: Τρυφερός, ευαίσθητος, θαυμάζει τον παππού του, είναι μόνος του, εξασθλιωμένος, απογοητευμένος, απελπισμένος και ανασφαλής. Είναι υπάκουος, σιωπηλός, ευγενής, ονειροπόλος και αφελής.

2. Ο παππούς: Ανοιχτόκαρδος, πρόσχαρος, με έντονη την αίσθηση του χιούμορ, φιλόζωος, άνθρωπος που δεν το βάζει κάτω και οι δυσκολίες δεν τον απογοητεύουν.

3. Η δεσποινίς Όλγα: Δείχνει να ενδιαφέρεται για το Βάνκα, αλλά όταν ο μικρός φεύγει για τη Μόσχα, τον εγκαταλείπει στη μοίρα του.

4. Τα αφεντικά: Σκληροί, βασανιστές, εκμεταλλευτές.

► Αφηγηματικοί τρόποι:

1. Αφήγηση σε γ' πρόσωπο με αφηγητή παντογνώστη.

• Αφήγηση σε α' πρόσωπο με αφηγητή τον Βάνκα.

2. Περιγραφή.

3. Μονόλογος, μέσω του γράμματος.

► Γλώσσα - Ύφος:

• Γλώσσα: Η γλώσσα της μετάφρασης είναι απλή δημοτική, χωρίς ιδιαιτερότητες και ιδιωτισμούς.

• Ύφος: Απλό, λιτό, φυσικό, παραστατικό και σε κάποια σημεία έχει έντονα νοσταλγική και μελαγχολική απόχρωση.

► Εκφραστικά μέσα:

1. Μεταφορές: «Προτού ζωγραφίσει το πρώτο γράμμα», «το μαυρισμένο εικόνισμα που ήταν σφηνωμένο ανάμεσα στα ράφια», «έναν κόμπο που τον έπνιγε», «Ο Βάνκας κοίταζε κατά το σκοτεινό παραθύρι... του παππού του», «Η όψη του ήταν πάντοτε γελαστή», «έπιανε κουβεντολόι», «παιγνιδιάρικα βλέμματα», «κόβει δαγκωνιά στο πόδι», «είχαν λιώσει με τις μπαστουνιές», «τον σάπιζαν στο ξύλο», «τον πετούσαν ψόφιο στο χαντάκι», «κουλουριάζεται από το κρύο», «ξεκαρδίζεται

στα γέλια», «τα δέντρα ασημωμένα από την πάχνη», «Ο ουρανός είναι σπαρμένος με αστέρια», «με ρήμαξε στο ξύλο», «εγώ δεν κλείνω μάτι», «ζάρωσε τα χείλη του από το παράπονο», «σφούγγισε τα μάτια με τη μουτζουρωμένη του γροθίτσα», «στύλωσε ξανά το βλέμμα του», «νανουρισμένος από τις γλυκές ελπίδες του» κ.ά.

2. Προσωποποιήσεις: «Γλυκοκοιτούσε όλο τον κόσμο,... κακία Ιησούιτη!», «Η Καστάνκα φταρνίζεται, στραβομουτσουνιάζει... παραπονεμένη», «τον καπνό που ανεβαίνει από τις καμινάδες», «με αστέρια που λαμπυρίζουν χαρούμενα», «ένας λυγμός ανέβηκε στο λαιμό του».

3. Παρομοιώσεις: «έτσι που νομίζεις πως τον σφουγγάρισαν και τον έτριψαν με χόνι για τις γιορτές...», «όπως κάνω και για τη μάνα μου την Πελαγία».

4. Αντιθέσεις: «σκοτεινό παραθύρι». Γενικά σε όλο το απόσπασμα υπάρχει αντίθεση μεταξύ της ζωής του Βάνκα στην πόλη και της ευτυχισμένης ζωής του στο χωριό. Επίσης υπάρχει η αντίθεση ανάμεσα στη σκληρή πραγματικότητα και στην ονειρεμένη ευτυχία.

5. Εικόνες: Η εικόνα του Βάνκα που γράφει το γράμμα, οι εικόνες των βασανιστηρίων του Βάνκα, η εικόνα του παππού, η εικόνα της ζωής στο χωριό, η εικόνα της ζωής των μικρών βιοπαλαιστών στη Μόσχα, η εικόνα των σκυλιών, η ηχητική εικόνα του παππού να σφυρίζει, η ηχητική εικόνα του παιδιού να τουρτουρίζει, η εικόνα του χριστουγεννιάτικου δέντρου, η εικόνα της τρόικας κ.ά.

► Τα παράπονα του Βάνκα - Η ζωή του στο τσαγκαράδικο:

Ο Βάνκας αναγκάζεται να γράψει στον παππού του το γράμμα, στο οποίο διεκτραγωδεί με απόγνωση την κατάστασή του, επειδή η ζωή του στο τσαγκαράδικο είναι γεμάτη βάσανα και αβάσταχτη, και όλοι τον κακομεταχειρίζονται με σκληρότητα. Μέσα στο γράμμα του υπάρχουν μερικές φράσεις που αποτελούν κραυγές απόγνωσης και εκκλήσεις προς τον παππού, ενώ άλλες αποτελούν καταγγελία για τις συνθήκες ζωής των ανήλικων βιοπαλαιστών. Τα παράπονα του Βάνκα είναι αυτά:

- Το αφεντικό τον δέρνει αλύπητα για ασήμαντες αφορμές.
- Η κυρά τον αποπαίρνει και τον εξευτελίζει σχεδόν χωρίς λόγο.
- Οι καρφάδες τον αναγκάζουν να κάνει θελήματα και να κλέβει.
- Δεν τον ταΐζουν κανονικά και τον αφήνουν σχεδόν νηστικό.
- Κοιμάται μπροστά στην πόρτα και δε χορταίνει τον ύπνο.
- Δεν έχει παπούτσια.
- Γενικά, όλοι τον δέρνουν, πεινάει πολύ, η ζωή του είναι χειρότερη κι από σκύλου, και γι' αυτό όλο στενοχωριέται και κλαίει.

► Το αδιέξοδο του Βάνκα:

Το γράμμα με τα παράπονα του Βάνκα δεν έφτασε ποτέ στον παππού του, γιατί το παιδί από άγνοια δεν έγραψε στο φάκελο το όνομα του χωριού και δεν κόλλησε το απαραίτητο γραμματόσημο. Έτσι, η προσπάθεια του Βάνκα να επικοινωνήσει με τον παππού του πέφτει στο κενό, ενώ η επιθυμία του να φύγει από το αφόρητο περιβάλλον δεν εκπληρώνεται. Στο διήγημα λοιπόν δε δίνεται λύση, η κατάσταση του Βάνκα παραμένει αδιέξοδη και το απρόβλεπτο τέλος είναι θλιβερό και απαισιόδοξο.

► Αφηγηματικά στοιχεία και άλλα στοιχεία τεχνικής:

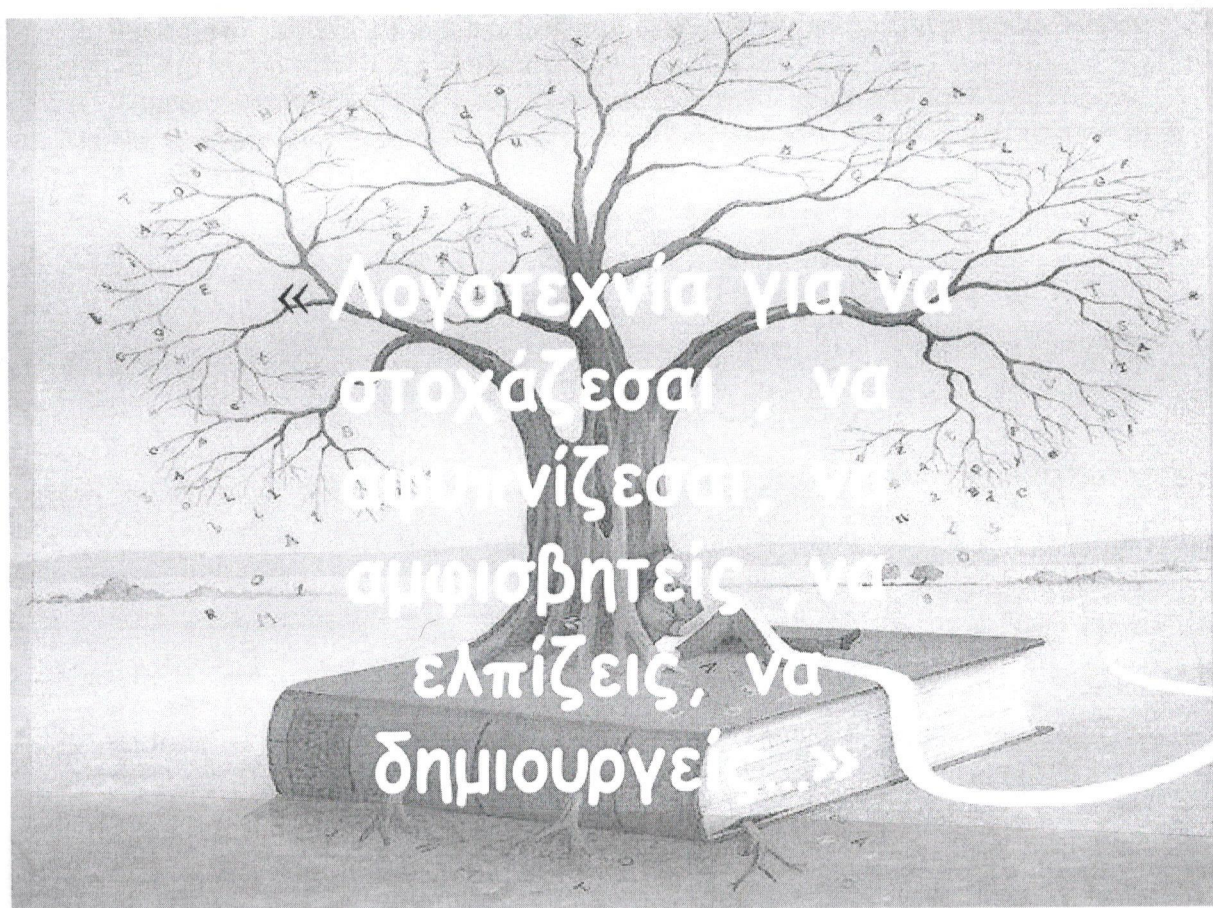
Στο διήγημα η ιστορία ξετυλίγεται σε δύο εναλλασσόμενα χρονικά και τοπικά επίπεδα: από τη μια έχουμε το ευρηματικό γράψιμο της επιστολής, στην οποία

διεκτραγωδεύεται η τωρινή φριχτή ζωή στο εργαστήρι (στη Μόσχα) από την άλλη τις νοσταλγικές αναμνήσεις από το ευτυχισμένο παρελθόν, στο χωριό -άλλη τοπική και άλλη χρονική διάσταση. Στην τεχνική¹ αυτή καθοριστικό ρόλο παίζει το **παράθυρο μέσα στο μισόφωτο**, από όπου «φεύγει» ο Βάνκας στο χωριό και στο παρελθόν. Τα στοιχεία λοιπόν που καθορίζουν την τεχνική είναι η **εναλλαγή** (και στο χώρο και στο χρόνο) και το εύρημα του παραθύρου. Αυτά βέβαια προστίθενται στο βασικό στοιχείο της τεχνικής, στην επιστολή, όπου υπάρχει ζωντάνια και γνησιότητα, γιατί καταγράφονται όλα με αυθορμητισμό και με ειλικρίνεια.

¹ Η **αφήγηση**, με τον τρόπο αυτό, **κινείται σε δύο χρονικά επίπεδα: στο τώρα**, που είναι η ζωή στη Μόσχα και περιγράφεται στο γράμμα, και **στο τότε**, που αναφέρεται στη ζωή στο χωριό και περιγράφεται με τη μορφή της αναπόλησης. Αυτή η αναπόληση, αν και ανατρέχει στο παρελθόν, γίνεται κάποτε σε παροντικό χρόνο («Αυτήν τη στιγμή, χωρίς άλλο, ο παππούς θα στέκεται μπροστά στην αυλόπορτα... και τον έτριψαν με χιόνι για τις γιορτές...»), δίνοντας θεατρική ζωντάνια στην αφήγηση και προκαλώντας την άμεση συμμετοχή του αναγνώστη.

► **Ιδέες - Συναισθήματα:**

- Συγκίνηση και θλίψη για το Βάνκα. Η απελπισία και η απόγνωση του μικρού συγκλονίζουν.
- Η συμπεριφορά του αφεντικού προκαλεί θυμό, ενώ μια γλυκιά γαλήνη πλημμυρίζει την ψυχή με τις περιγραφές του χωριού.
- Το τέλος είναι απαισιόδοξο και αφήνει ένα δυσάρεστο συναίσθημα.

Το κοινωνικό πρόβλημα της βιοπάλης των παιδιών (της παιδικής εργασίας) είναι οξύτατο, παγκόσμιο και διαχρονικό: πάντα υπήρχε και συνεχίζει να υπάρχει και σήμερα, αφού οι αιτίες που το δημιουργούν εξακολουθούν να υφίστανται. Παιδιά φτωχών οικογενειών, ορφανά ή εγκαταλειμμένα από τους γονείς τους, θύματα των πολέμων, της προσφυγιάς και της μετανάστευσης, αναγκάζονται να απαρνηθούν την ξεγνοιασιά της παιδικής ηλικίας, να βγουν στη βιοπάλη και να αντιμετωπίζουν καταστάσεις δυσβάσταχτες, με ανυπολόγιστες συνέπειες για την ομαλή εξέλιξη του ψυχικού τους βίου. Έτσι, αντί να απολαμβάνουν τα αυτονόητα για την ηλικία τους αγαθά (να πηγαίνουν στο σχολείο, να χαίρονται το παιχνίδι και να νιώθουν την ασφάλεια της γονεϊκής προστασίας), φορτώνονται με ευθύνες, βιώνουν την καταπίεση των εργοδοτών και την περιφρόνηση ή τον οίκτο των συνανθρώπων τους, των οπoίων η συμπαράσταση είναι τις πιο πολλές φορές παροδική, επιδερμική και περιστασιακή.

Στη σημερινή εποχή το πρόβλημα της παιδικής εργασίας έχει διογκωθεί ιδιαίτερα στις τριτοκοσμικές χώρες, όπου έχει ξεφύγει από κάθε έλεγχο και έχει πάρει τη μορφή στυγνής εκμετάλλευσης. Εκεί, με την ανοχή όλων (της οικογένειας, της κοινωνίας, του κράτους) τα παιδιά εργάζονται κάτω από απάνθρωπες και επικίνδυνες συνθήκες, υποβάλλονται σε σωματικές και ψυχικές δοκιμασίες, ωριμάζουν αφύσικα και πρόωρα και κουβαλούν σε όλη την υπόλοιπη ζωή τους τα απωθημένα από την παιδική ηλικία, την οποία δεν έζησαν. Αλλά και στις δυτικές κοινωνίες το πρόβλημα της παιδικής βιοπάλης έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Έτσι, το θέαμα των παιδιών που παρέχουν τις υπηρεσίες τους στα πιο επικίνδυνα σημεία των δρόμων, στα φανάρια, που ζητιανεύουν ή που καλύπτουν την ντροπή της ζητιανιάς πουλώντας κάποια προϊόντα, έχει γίνει μόνιμη κατάσταση, που άλλους τους ευαισθητοποιεί, άλλους τους εκνευρίζει, ενώ άλλους τους αφήνει αδιάφορους.

Ενδεικτική ερμηνευτική προσέγγιση

Γενικό σχόλιο. Ο Βάνκας είναι ένα αδικημένο παιδί της ζωής, εφόσον είναι ορφανό από γονείς ωστόσο η τρυφερή παρουσία του παππού του και η φροντίδα που του δείχνουν τα αφεντικά του σπιτιού τού προσφέρουν χαρά και ασφάλεια. Τα πράγματα χειροτερεύουν δραματικά όταν πηγαίνει στη Μόσχα να δουλέψει σαν μαθητευόμενος τσαγκάρης και γνωρίζει εκεί τη σκληρότητα των ανθρώπων.

1. Τα παράπονα του Βάνκα - Η ζωή του στο τσαγκαράδικο

■ Ο Βάνκας αναγκάζεται να γράψει στον παππού του το γράμμα, στο οποίο διεκτραγωδεί με απόγνωση την κατάσταση του, επειδή η ζωή του στο τσαγκαράδικο είναι γεμάτη βάσανα και αβάσταχτη, και όλοι τον κακομεταχειρίζονται με σκληρότητα. Μέσα στο γράμμα του υπάρχουν μερικές φράσεις που αποτελούν κραυγές απόγνωσης και εκκλήσεις προς τον παππού, ενώ άλλες αποτελούν καταγγελία για τις συνθήκες ζωής των ανήλικων βιοπαλαιστών. Τα παράπονα του Βάνκα είναι αυτά:

- Το αφεντικό τον δέρνει αλύπητα για ασήμαντες αφορμές.
- Η κυρά τον αποπαίρνει και τον εξευτελίζει σχεδόν χωρίς λόγο.
- Οι καλφάδες τον αναγκάζουν να κάνει θελήματα και να κλέβει.
- Δεν τον ταΐζουν κανονικά και τον αφήνουν σχεδόν νηστικό.
- Κοιμάται μπροστά στην πόρτα και δε χορταίνει τον ύπνο.
- Δεν έχει παπούτσια.

- Γενικά, όλοι τον δέρνουν, πεινάει πολύ, η ζωή του είναι χειρότερη κι από σκύλου, και γι' αυτό όλο στενοχωριέται και κλαίει.

2. Το αδιέξοδο του Βάνκα

-Το γράμμα με τα παράπονα του Βάνκα δεν έφτασε ποτέ στον παππού του, γιατί το παιδί από άγνοια δεν έγραψε στο φάκελο το όνομα του χωριού και δεν κόλλησε το απαραίτητο γραμματόσημο. Έτσι, η προσπάθεια του Βάνκα να επικοινωνήσει με τον παππού του πέφτει στο κενό, ενώ η επιθυμία του να φύγει από το αφόρητο περιβάλλον δεν εκπληρώνεται. Στο διήγημα λοιπόν δε δίνεται λύση, η κατάσταση του Βάνκα παραμένει αδιέξοδη και το απρόβλεπτο τέλος είναι θλιβερό και απαισιόδοξο.

3. Περιγραφή - Εικονοπλασία

- Υπάρχουν σε όλο το κείμενο πολλές εικόνες και περιγραφές, που δίνονται με απλά λόγια αλλά με ζωντανό τρόπο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα:

Η εικόνα του Βάνκα, καθώς γράφει κρυφά στο μισόφωτο το γράμμα. / Η (υποθετική και φανταστική) εικόνα του παππού με τα σκυλιά και τις υπηρέτριες.

Η περιγραφή του Χέλη. / Η εικόνα του χωριού τη νύχτα. / Η περιγραφή της Μόσχας.

4. Αφηγηματικά στοιχεία και άλλα στοιχεία τεχνικής

Στο διήγημα η ιστορία ξετυλίγεται σε δύο εναλλασσόμενα χρονικά και τοπικά επίπεδα: από τη μια έχουμε το ευρηματικό γράψιμο της επιστολής, στην οποία διεκτραγωδείται η τωρινή φριχτή ζωή στο εργαστήρι (στη Μόσχα) από την άλλη τις νοσταλγικές αναμνήσεις από το ευτυχισμένο παρελθόν, στο χωριό -άλλη τοπική και άλλη χρονική διάσταση. Στην τεχνική[1] αυτή καθοριστικό ρόλο παίζει **το παράθυρο μέσα στο μισόφωτο**, από όπου «φεύγει» ο Βάνκας στο χωριό και στο παρελθόν. Τα στοιχεία λοιπόν που καθορίζουν την τεχνική είναι **η εναλλαγή** (και στο χώρο και στο χρόνο) και **το εύρημα** του παράθυρου. Αυτά βέβαια προστίθενται στο βασικό στοιχείο της τεχνικής, στην **επιστολή**, όπου υπάρχει ζωντάνια και γνησιότητα, γιατί καταγράφονται όλα με αυθορμητισμό και με ειλικρίνεια.

Η αφήγηση, με τον τρόπο αυτό, κινείται σε δύο χρονικά επίπεδα: **στο τώρα**, που είναι η ζωή στη Μόσχα και περιγράφεται στο γράμμα, και **στο τότε**, που αναφέρεται στη ζωή στο χωριό και περιγράφεται με τη μορφή της αναπόλησης. Αυτή η αναπόληση, αν και ανατρέχει στο παρελθόν, γίνεται κάποτε σε παροντικό χρόνο («αυτή τη στιγμή, χωρίς άλλο, ο παππούς θα στέκεται μπροστά στην αυλόπορτα... και τον έτριψαν με χιόνι για τις γιορτές»), δίνοντας θεατρική ζωντάνια στην αφήγηση και προκαλώντας την άμεση συμμετοχή του αναγνώστη.